
**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.9

О.М. Гаргат-Українчук

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри

кримінального права, процесу

і криминології

Івано-Франківського факультету

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дана стаття присвячена розгляду проблеми жіночої злочинності, яка цікавила і продовжує цікавити вже не одне покоління дослідників. Інтерес до явища жіночої злочинності цілком зрозумілий з урахуванням особливого місця жінок в системі суспільних відносин, важливості соціальних ролей та функцій, які вони виконують в житті суспільства і вкрай несприятливих форм їхньої поведінки, але не зважаючи на все це проблема жіночої злочинності в науці криминології не вважалася першорядною. Останніми роками спостерігається помітна криміналізація прекрасної половини населення України. І з кожним наступним роком ми спостерігаємо невтішну тенденцію зростання жіночої злочинності.

Багато вчених ставили собі за мету пояснити феномен жіночої злочинності, зокрема Ю.М. Антонян, А.Б. Блага, П.В. Линник та інші. У наукових колах досі ведуться суперечки щодо психологічної або вродженої біологічної природи жіночої злочинності, її екзо- або ендогенного характеру. Тому метою даної статті є з'ясування причин та умов жіночої злочинності.

Теорії ендогенної злочинності пояснюють явище жіночої криміналізації, ґрунтуючись на психогенетичних факторах. Так, навіть випадкові злочинниці, виявляють, завдяки життєвим умовам, ту частку моральної збоченості, яка властива кожній жінці, яка перебуває в ній у

звичайних умовах в прихованому стані.

Також на жінок-злочинниць впливають явища біологічного характеру. Щодо ролі біологічних факторів у формуванні особистості людини, в тому числі особи злочинця, висловлюють різні думки. Тому природною є постановка проблеми біологічної відмінності від чоловічої. Представники соціологічної школи у кримінології пояснювали менші злочинні прояви у жінок як їх фізичною слабкістю, так і відчуженням від громадського життя, замкненістю у колі сімейних обов'язків. Ясна річ, фізичні можливості для реалізації наміру вчинення, наприклад, насильницького злочину в жінки як правило більш обмежене, ніж в чоловіка.

Зокрема, деякі вчені пояснюють жіночу агресивність через аномалії хромосомного набору. Так, в нормі статеві хромосоми жінки повинні бути виду «XX», а в чоловіка «XY». Причиною жіночої агресивності вчені вважають наявність у деяких жінок хромосомного набору типу «XXY», тобто наявність у них «зайвої» чоловічої хромосоми. Автори ендокринних біологічних теорій знаходять витoki агресивності в аномаліях функціонування залоз внутрішньої секреції і виробленні ними підвищеної кількості речовин, що викликають нервозність і агресивність, таких як тестостерон [1, с. 254].

Однак прямої кореляції між кількістю судимостей і біологічними задатками жінок не виявлено. Цілком ймовірно, що останні впливають на жіночу злочинність непрямым чином: особливості фізіології жінок обумовлюють їх роль у суспільстві та обумовлюють вплив на поведінку жінки, в тому числі злочинниці.

Прихильники антропологічної школи у кримінології наполягали на тому, що відмінності кримінологічних показників чоловічої і жіночої злочинності обумовлені генетичною природою жінки, певною мірою її «біологічною недорозвинутістю». Зараз, мабуть, ніхто не заперечує, що біологічні і психологічні властивості жінки відіграють певну роль у формуванні її особистості. Більшість сучасних дослідників схильні стверджувати, що особистість – це соціально-біологічний продукт епохи. Особистість людини постійно формується (вдосконалюється або деградує) під впливом біологічних, психологічних і соціальних обставин.

Суспільство, щоправда, контролює головним чином соціальні реакції людини на зовнішні подразники і віддає пріоритет у причинному комплексі жіночої злочинності соціальним факторам.

Дійсно, злочинна поведінка жінки, як і її правомірні поведінка, визначена наперед зрештою не її біологічною статтю, а соціальними умовами. Наше життя зовсім недосконале і сприяє не тільки законослухняній поведінці. Як показують численні приклади, жінка все більше засвоює ті форми суспільної поведінки, котрі раніше були прерогативою чоловіків. Негативні стандарти поведінки, характерні для злочинців-чоловіків (зловживання спиртними напоями, наркотиками, паразитизм, аморальність, бездуховність тощо), стають дедалі частіше притаманними і жінці-злочинниці [2, с. 76].

Отже, біологічні особливості жінок (порівняно з чоловіками), визначаючи або у деяких випадках і обмежуючи кількісно-якісні показники окремих видів злочинів, самі по собі не виступають як причина їх вчинення. Розглядати феномен жіночої злочинності, як і її малопоширеність, тільки крізь призму її біологічної обумовленості навряд чи правильно. Це мало що дає для її розуміння і для організації боротьби з цим негативним явищем.

Що стосується природжених або набутих з часом – різних за природою – тілесних і духовних вад, спадкових аномалій і хвороб, деяких акцентуацій особистості, то вони, зрозуміло, обтяжують формування і пристосування до життя особи взагалі, і жінки, зокрема. Але й вони у більшості самостійно теж не можуть бути «володарями» вибору варіантів її поведінки. Поєднані з несприятливими соціальними умовами виховання та існування, ці аномалії сприяють формуванню таких сталих рис і уявлень особи, які у конкретній ситуації визначають вибір злочинного шляху задоволення потреб і досягнення життєвої мети. Походження жінок-садисток, жорстоких вбивць, особливо небезпечних рецидивісток, свідомість яких знаходиться десь на межі неосудності, є все ж рідкісним явищем, хоча випадки такі трапляються, але це винятки [2, с.132].

У криминологічній літературі зазначається, що головними негативними явищами, з якими пов'язана жіноча злочинність та її

різновиди, є:

- зростання напруженості у суспільстві, конфліктності і ворожнечі між людьми;
- поширення таких явищ, як пияцтво, алкоголізм, аморальність, наркоманія, психопатія, проституція, бродяжництво, жебрацтво тощо;
- істотне послаблення основних соціальних інститутів і, у першу чергу, сім'ї;
- більша інтенсивна участь жінок у суспільному виробництві.

Несприятлива соціально-економічна обстановка в Україні спричинила погіршення морально-психологічного стану суспільства. Жінки набагато вразливіші до цих змін, які безпосередньо негативно впливають на виробничу і сімейно-побутову сфери. Апатія, нігілізм, цинізм, втрата віри у майбутнє превалюють у свідомості більшості людей, сприяють зростанню ворожнечі, обману, користолюбства, виникнення гострих криміногенних ситуацій. Буття і свідомість співвідносяться тут у діалектичній єдності.

Споживацтво, інфантильність, аморалізм, проституція, жебрацтво, психічні і соматичні захворювання та інші негативні явища, на жаль, все більше уражають жінку. Багато жінок-злочинниць вчинили злочини у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння [3, с.191].

У країні зафіксований факт зростання поширення наркотиків та збільшення кількості їх споживачів. Наркоманки без певних занять створюють велику криміногенну небезпечність, оскільки для задоволення своїх потреб вони не мають інших засобів, крім проституції і злочину. Більше половини з них – це особи, які не працюють і не навчаються.

Кримінологічні дослідження свідчать про те, що поєднання негативних соціальних рис характеру з нервово-психічними захворюваннями (у межах осудності) ускладнюють соціальну адаптацію і можуть сприяти вчиненню злочинів.

Сім'я, сімейно-шлюбні, сімейно-побутові відносини посідають важливе місце у житті жінок. Сім'я глибоко впливає на формування особи жінки, її як позитивної, так і негативної поведінки. У злочинниць чітко простежується зв'язок між сімейним неблагополуччям і антисуспільними проявами. Сімейне неблагополуччя виявляється перш за

все у поєднанні таких обставин, як деформація сімейних зв'язків і стосунків; низький культурний, загальноосвітній і професійний рівень; примітивне коло інтересів, які нерідко стають домінуючими і переходять в антисупільні; викривлення моральних і правових поглядів тощо. Деякі дослідження свідчать про високу спадковість антисоціальних властивостей. Існує причинна залежність між сімейним неблагополуччям і характеристикою особи майбутніх правопорушниць і злочинниць. Деякі з них у 16-17 років мають тільки кілька класів освіти або лише в колонії навчилися читати [4, с.312].

Насильство у сім'ї притаманне не тільки низьким соціальним верствам населення. Воно має місце і у так званих благополучних сім'ях.

Страх перед самотністю, економічна незахищеність – причини того, що сімейне насильство залишається латентним, безкарним, тривалий час і спонукають жінку до насильницької дії.

Міцність і стабільність сімейно-побутової сфери є обставинами впливу позитивного характеру на напрям думок і поведінки жінки [4, с.121].

Порушення у цій сфері, послаблення контролю, втрата нею регулюючих функцій, сімейний дискомфорт негативно впливають на жінку і ведуть до зміни її ролі і обов'язків у сім'ї. Сьогодні в Україні кожна десята жінка не має сім'ї і живе самотньою; значна частина розлучених або удови. Майже половина неодружених жінок, які живуть окремо від родичів, — віком до 30 років. Третина самотніх жінок мають вік 30-49 років. Такі порушення демографічної структури складу жінок неминуче відображаються на багатьох інших соціальних явищах, у тому числі і на жіночій злочинності. Криминологи давно зауважили, що злочинна діяльність жінки обумовлюється її найближчим оточенням, особливо близькими їй чоловіками. У бізнесі жінки дуже залежать від них. Розпад сім'ї, особливо після засудження жінки до позбавлення волі, – це особиста трагедія, яка часто веде до десоціалізації і деградації жінки. Психічні стереотипи, соціальні зв'язки жінок руйнуються швидше і глибше, ніж у чоловіків. Утрата життєвих стимулів, невіра у краще майбутнє, справедливість, добро призводять до продовження злочинної

діяльності.

Емансипація, поступове втілення у життя демократичних принципів та деякі інші соціальні обставини сприяли більш активній участі жінок у виробництві і громадському житті. Як вже зазначалося, у багатьох галузях народного господарства, науки, охорони здоров'я, мистецтва, культури, освіти тощо жінки становлять більшість працюючих. Немало жінок обіймають різні керівні посади, займаються підприємництвом і бізнесом.

Відомо, що соціалізація людини здійснюється через засвоєння нею певних законів, моральних вимог, системи цінностей. В основу певної системи цінностей, з якою зіткнулася сучасна жінка, покладені гроші, особиста вигода, збагачення за будь-яку ціну тощо. Хабарництво, крадіжки, ухилення від сплати податків, приховування валютної виручки, шахрайство з фінансовими ресурсами, корупція стали нормою життя.

За цих несприятливих соціально-економічних і психологічних умов виникає безліч криміногенних ситуацій, у яких — зі своєї чи чужої волі — опиняються працюючі на різних посадах жінки. Орієнтація на егоїстично-споживацькі цінності, скрутне матеріальне становище, тривога за майбутнє сім'ї, мінливі перипетії бізнесу, мотиви престижу, бажання розбагатіти, позбавитися обов'язків породжують і сприяють зростанню корисливої, корисливо-насильницької і насильницької злочинності [5, с 11].

Разом з тим багато жінок виконують тяжку і малокваліфіковану роботу. Не престижність праці, відсутність належної освіти і кваліфікації, недостатній інтелектуальний рівень, соціальна безперспективність, сімейно-побутові негаразди тощо негативно впливають на фізичний і психічний стан жінок. За даними деяких кримінологічних досліджень, більша частина жінок-бродяг раніше були зайняті на тяжких, малокваліфікованих роботах, а п'ята частина жінок, засуджених до позбавлення волі, не мали взагалі будь-якої кваліфікації. Малозабезпеченість і незабезпеченість сімей, члени яких і самі часто є безробітними, стають провокуючим приводом до вчинення злочинів. Високий рівень поінформованості про наявність престижних речей і коштовностей входить у суперечність з можливістю їх законного

придбання. Ця суперечність нерідко вирішується шляхом вчинення корисливих злочинів (крадіжки, шахрайство тощо).

Слід підкреслити: не сама по собі історично обумовлена тенденція більш активної участі жінок у суспільному житті породжує і сприяє зростанню жіночої злочинності. Визначальними при вчиненні злочинів виступають соціальні суперечності і поєднані з ними негативні явища та процеси.

Злочинність жінок обумовлюється: 1) пропагандою у засобах масової інформації культу грошей, багатства, насильства, жорстокості, сексуальної свободи, романтизації злочинного світу; 2) недоглядами в роботі суб'єктів боротьби зі злочинністю; 3) недоліками роботи в системі пенітенціарних установ тощо. За статистичними даними, частина злочинів учиняється саме внаслідок негативного впливу [6, с 214].

Фактори, що є причинами жіночої злочинності, можна розбити на чотири групи

1) Несприятливі процеси в сфері культури, зміна поняття жіночої культури, підміна її різними сурогатами, до них можна віднести:

- недооцінка суспільством значимості споконвічно жіночих функцій (народження і виховання дітей, ведення домашнього господарства, рукоділля і т. п.);

- пріоритет чоловічих видів діяльності (державна служба, виробництво, комерція);

- підвищення жіночого руху, заохочує виконання жінками чоловічих функцій.

Ці фактори призводять до поступової втрати жіночої культурою таких явищ, як жіночність, ніжність, милосердя.

2) Соціально-політична ситуація в країні, яка включає:

- підвищену криминогенність культури, нав'язуваної засобами масової інформації;

- криза економіки, зубожіння значної частини населення, безробіття (причому частка жінок серед безробітних складає 80%);

- кримінальний раціоналізм буття, тобто обмеження можливості забезпечити нормальне життя законними способами;

- невпевненість в завтрашньому дні, що провокує наркоманію і алкоголізм.

Окремо слід згадати міжнаціональні конфлікти, що представляють собою одне з найбільш криміногенних явищ. В результаті військових конфліктів жінки втрачають чоловіків, родичів, місце проживання. Самотні жінки та дівчата часто стають об'єктом знущань, наслідком чого, як правило, стає важка психологічна травма і значно знижується можливість контролю за вчинюваними діями .

3) Професійна діяльність догенеруючим жіночу злочинність факторів, пов'язаних з трудовою діяльністю, відносять:

- недоліки правового регулювання жіночої праці (проблеми працевлаштування, невідповідні умови праці, нижча в порівнянні з чоловіками заробітна плата);
- недостатню соціальну підтримку працюючої жінки (неналежна охорона праці, відсутність турботи про дітей співробітниці і соціальних пільг).

4) Сімейне життя і побутова сфера, факторами, пов'язаними з сімейної та побутовою сферою, є:

- сімейні конфлікти (в батьківській або власної сім'ї);
- негативний вплив чоловіка або співмешканця (підбурювання до злочину);
- відсутність постійного місця проживання;
- агресивна реклама красивою і модного одягу, яка у поєднанні з низьким рівнем життя створює мотивацію до скоєння корисливих злочинів.

Зростання злочинності серед жінок можна пояснити ще таким чинником, як бідність. Жінки, як правило, менш заможні, вони піддаються більшому контролю з боку батьків і найближчого оточення які пред'являють до них вищі моральні, етичні вимоги, ніж до осіб чоловічої статі. Внаслідок цього більшість жінок відрізняються помітним конформізмом і не схильні порушувати соціальні норми, що утримує їх від вчинення злочину [6, с.214].

Таким чином, перелік основних причин скоєння жінками злочинів не є вичерпним. Знання про причини і умови жіночої злочинності є

надзвичайно важливі, тому що, знаючи причини скоєння злочинів, усунувши той чи інший несприятливий фактор, ми можемо попередити злочин, що, безсумнівно, буде благом для суспільства і людини.

І так на громадську безпеку і спокій громадян впливає цілий комплекс економічного, соціального, і морально-психологічного характеру. У числі основних слід виділити триваючий економічний криза, що детермінують складний комплекс криминогенних процесів. Ці процеси нерідко переростають у соціально-психологічні та морально-ідеологічні кризи, які проявляються, перш за все, в індивідуальній свідомості громадян, причому в основному у втраті ціннісних орієнтирів, і сприяють затягуванню значної частини жінок у протиправні дії.

Основними причинами жіночої злочинності є зростаюча напруженість у суспільстві, складна економічна ситуація і ослаблення головних соціальних інститутів у суспільстві.

На жаль, жінка перестає відчувати себе слабкою статтю, займаючи керівні посади, активніше беручи участь у суспільному житті, працюючи нарівні з чоловіками. Високі ціни і відсутність грошей підштовхують жінок на вчинення розкрадань і крадіжок. Крім того, напружена професійна діяльність у поєднанні з виконанням жінками сімейних обов'язків призводить до найбільш негативним наслідків. Робота з перевантаженням, відчуття втоми, нервово перенапруження призводить до психологічного зриву, що теж тягне за собою можливість здійснення злочинних діянь. Найпоширеніші злочини жінок-злочинців – крадіжки, розкрадання чужого майна шляхом привласнення або розтрати, хабарництво тощо. Дані злочини входять в область так званого жіночого злочинного професіоналізму.

Література

1. Линник П.В. Женская преступность / П.В. Линник. – М.: Литература, 1996. – 576 с.
2. Антонян Ю.М. Преступность среди женщин / Ю.М. Антонян. – М.: Росс. право, 1992. – 256 с.
3. Горянов К.К. Латентна злочинність, результати дослідження та заходи боротьби. / К.К. Горянов // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Серія юридична. – 2011. – Вип. 36.– С. 439–443.

4. Габіані А.А. Про правові заходи з обмеження проституції / А.А. Габіані. – Київ: Одиссей, 2011. – 160 с.

5. Карпец И.А. Современные проблемы уголовного права и криминологии / И.А. Карпец. – М.: Юрид. лит., 2008. – 289 с.

6. Блага А.Б. Жіноча корислива насильницька злочинність в Україні: сучасний стан проблеми / А. Б. Блага // Вісник Луган. інституту внутр. справ МВС України. – 2000. – Вип. 1. – С. 214-222.

Анотація

Гаргат-Українчук О.М. Причини та умови жіночої злочинності. – Стаття.

У даній статті автором досліджується вивчення явища жіночої злочинності, її структури, причин і умов її виникнення, а також обставин що сприяють і перешкоджають боротьбі з цим негативним явищем. Інтерес до явища жіночої злочинності цілком зрозумілий з урахуванням особливого місця жінок в системі суспільних відносин, важливості соціальних ролей та функцій, які вони виконують в житті суспільства.

Ключові слова: злочинність, жінка, злочинець, жіноча злочинність, причини злочинності.

Аннотация

Гаргат-Украинчук О.М. Причины и условия женской преступности. – Статья.

В данной статье автор исследует изучение женской преступности, структуры, причин и условий возникновения женской преступности, а также обстоятельств что способствуют или препятствуют борьбе с этим негативным явлением. Интерес к явлению женской преступности вполне понятен с учетом особого места женщин в системе общественных отношений, важности социальных ролей и функций, которые они выполняют в жизни общества.

Ключевые слова: преступность, женщина, преступник, женская преступность, причины преступности.

Summary

Gargat-Ukrainchuk O.M. The Notion and Meaning of Presumption of Knowledge of the Law in the criminal process of Ukraine. - Article.

In this article the author explores one of the presumptions in the criminal process of Ukraine – the presumption of knowledge of the law. The author stresses that presence of this presumption facilitates to adherence of the principle of mutual responsibility of the state and a person, the violation of which makes this presumption to transform into the legal fiction.

Keywords: legal presumption, knowledge of the law, principle of law, legal fiction.

